
KÉRDÉSEK ÉS VÁLASZOK

A CSALÁDBAN, AZ ISKOLÁBAN

A fiatal Szenteleky Kornélról

BORI IMRE

Szenteleky Kornél életútjának megismerésében 1944 ősze fatális szerepet játszott: életének dokumentumai elpusztultak, könyvtára eltűnt, kéziratai megsemmisültek – nagyjából olyan módon, ahogyan özvegye, aki újból férjhez ment, Verbászon élt, ott érte meg a háború végét, s onnan költözött ki Németországba, Szirmai Károlynak 1969. január 15-én keltezett levelében leírta: „Kedves Szirmai!

Január 9-iki levele mélyen megrendített. Azt a pontot érintette, amely mindig, mióta útnak indultunk, nagyon fájt.

Sajnos, kérésének nem tehetek eleget. Boldogult férjem (Weimann esperes) nem akarva otthagyni egyházát, s ezért elhatároztuk, hogy nem menekülünk. És ezért igyekeztünk értékesebb dolgainkat biztonságba helyezni. Így Kornél maszkja és minden írásának egy-egy kötete az egyházunk anyakönyveivel, az úrvacsora kelyhei és a keresztelő edényekkel együtt, egy cementhordóban a templomunkban elástuk. Egy presbiterünk – Frick bácsi, talán ismerte, mert a csatornánál volt sokáig alkalmazva –, a férjem meg én tudtunk csak róla. Miután elmentünk, és Verbászt elfoglalták, valószínűleg keresték az egyház úrvacsora- és keresztelőedényeit is és a könyveket. Frick bácsi egy otthon maradt hívőnknek elmondta a titkát, s azután azzal együtt átadták az elásott dolgokat az akkori hatóságoknak.

Kornélnak megmaradt újságcikkeit, melyek nem lettek felvéve a Délvidéki Magyar Közművelődési Szövetség kiadásában megjelent sorozatba, Kornél hozzám írt leveleit, a működése alatt megjelent irodalmi folyóiratokat összesomagoltam, és szintén biztonságba helyeztem. Mikor már a menekülők folyama elzajlott, halálos csend terpeszkedett szét, és minden percben vártuk az ellenség bevonulását. Férjem a még ott lévő német parancsnoknak befolyására hirtelen elhatározta magát az elmenésre, s sietve igénybe vettük a váratlan lehetőséget, a menekülő hadseregnek egy autóját. Két kisebb kofferon kívül alig vihettünk valamit magunkkal. Szüleim a paplakban maradtak. November

9-én édesapámat elvitték, s valószínűleg még aznap elvesztette életét, egynéhány napra rá nagybátyámmal is ugyanez történt. Közben orosz katonákat szállásoltak a paplakba, jó anyám nem maradhatott ott, s elment unokahúgomhoz a Kávé utcába. Mivel tudta, hogy mily drágák voltak nékem Kornéltól maradt emlékeim, biztosra veszem, hogy elvitte azokat magával. Rövid időre az orosz katonák házkutatást tartottak nála. Keresték a pap értékes talárjait, s mivel nem találták a remélt egyházi kincseket, az ott lévő dolgokat részben megsemmisítették, részben elszórták. A jövő év májusában édes jó anyám Jarckba került, onnak Kruševljére, ahol 1946. április 20-án meghalt... ”

A magánember életrajza tehát szükségszerűen hiányos. A családi történet is! Manapság ugyanis többet az anyai ágról tudunk, a Sztankovitsokról egyelőre annyit, amennyit Bisztray Gyula tudott 1943-ban, amikor még kézbe vehette Szenteleky Kornél családi iratait is. Szerinte a Sztankovits család temesvári eredetű, a nagypapa Erdélyben volt mérnök, majd Pesten a posta alkalmazta. Amikor pedig nyugdíjba vonult, visszaköltözött Temesvárra. Szerb polgárok tehát Szenteleky Kornél apai ősei – Sztankovits György is, az író apja polgári foglalkozást űz előbb Pécssett, azután az erdélyi Dicsőszentmártonban, ahol az Államépítészeti Hivatal vezetője 1895 és 1898 között, ahonnan Zomborba települt át 1898-ban, s lett a város hivatalnoká haláláig, 1916-ig. Az apai ág bánáti gyökerei ellenében az anyai ág, a Koszitsok baranyaiak. Az anyai nagypapa Pesten orvosi tanulmányokat folytatott, de jogászdiplomát szerzett, úgyhogy a szabadságharc bukása után ügyvéd lehetett Pécssett, akit egy 1886-os londoni peres ügyben való szereplése okán Mikszáth Kálmán is megörökített, imígyen: „az ősz körszakállas Koszits pedig a legszebb magyar öreg úr, akit csak képzelni lehet”. A családi hagyomány negyvennyolcas vitézkedését is megőrizte: Szemere Bertalan nevezte ki hadnaggyá, s tette egy Schultzer István nevű őrnagy mellé „parancsnoki segédül”, miként arról Tóth István, a jeles pécsi helytörténész tájékoztat. A Kisfaludyakhoz a rokoni szálak Koszits Szilárd anyja, Skarlitzki Karolina révén fűzték a családot.

Sztankovits György és Koszits Teréz Pécssett találkozott s ismerkedett meg. Pécssett született Fucks Anna bába segédletével Kornél nevű gyermekük 1893. július 15-én, tehát július 27-én, s keresztelte meg a Boldogasszonyról elnevezett pécsváradai görögkeleti plébánián Svetozar Boljarić adminisztrátor augusztus 9-én, azaz július 29-én Konstantin Koszits jelenlétében, aki a kereszt-szüloket, név szerint Varga Nagy István királyi ügyészt és feleségét, Czimmer Friderikát képviselte.

A Sztankovits család igazi története tehát Zomborban érte el tetőpontját. Tekintélyes polgára a megyeszékhelynek, de nincs a társadalmi élet előterében a városi mérnök. Bizonyára tagja ő is a „városfejlesztő asztaltársaságnak”, de az elnöke Grosshmid Gábor. A polgármester, a parkosító Csihás Benő pedig nyilván becsülte – már szakmája miatt is. Sztankovits György természetesen kivette részét a város társadalmi életéből. Választmányi tagja volt a Polgári Kaszinó Egyesületnek Vértesi Károllyal, Bittermann Nándorral, Balogh Ernővel, Frey Imrével egyetemben. „Kulturális szempontból városunk első

egyesülete, ahol a szépnek, a jónak kell áldozatot hozni” – írta a Bács-Bodrog megye társadalmi életét összefoglaló *A bácskai társadalom* című kiadvány. Sztankovits Györgyné pedig a Jótékony Magyar Nőegylet és a Napközi Otthon Egyesület vezetőségi tagjaként jótékonykodott. Megfigyelhető, hogy magyar társulatokban tevékenykedett Sztankovits György és felesége, a város számos szerb egyesületének vezetőségében nem találni nevét. Otthon magyar nyelven beszéltek, a gyerekek a görögkeleti pappal is magyarul társalognak hittanórán és otthon is. Herceg János festi elbeszélő kedvvel Sztankovitsékat, amint a család feje, Szent György napján, mely a család védszentjének ünnepnapja, „reggeltől estig két szál égő gyertya között ül a roskadásig megterített asztal főhelyén”, ahogyan ünnepelni illik.

Sztankovits Kornél, a kisfiú, magyar elemi iskolába járt, és apja a zombori állami főgimnáziumba íratta 1903 őszén, ahol majd 1911 tavaszán tesz érettségi vizsgát. Nem volt kitűnő tanuló, mint volt osztálytársa, Bárcki Géza, a majdani nagy hírnév nyelvész. A kettes volt a legtöbb érdemjegye, és a felsőbb osztályokban egy-egy hármas is becsúszott, elsősorban mennyiségtanból. Őri gyerek volt, kinek otthoni nevelésére is gondot fordítottak, így olyan ismeretekkel is rendelkezett, amelyeket az iskola nem nyújtott. A kisfiú ismeretül és franciául beszélt, a kamasz pedig már a műveltségét csillogtatta. Ismét Herceg Jánost idézzük: „A kamasz diák meghökkenti tanárait irodalmi és művészeti tájékozottságával. Olyan könyvekről beszél szenvedélyes elragadtatással, amelyekről azok sohasem hallottak. Kitűnően zongorázik, Chopin nyugtalan muzsikájáért rajong, és az egyik dolgozatában a leírt tájat Cimabue képeihez hasonlítja. Az üvegházban nevelt széplélek korai virágzása ez. Az iskolában még küszködött a hármasokkal, de műveltsége már messze meghaladja a gimnázium tananyagát. A szegény gyermekek oldalán a veszély óráiban őrangyaluk áll, mellette Európa és a kultúra képviselőjében a francia vénlány lépkedett.”

A város művelődési életének befolyásáról a formálódó diák lelkére nehéz beszélni: a város legjelentősebb művelődési intézménye, a Történelmi Társulat tevékenysége állhatott legmesszebb a művészetekkel jegyben járó nagydiáktól. Ellenben érdekelhette volna a zombori Szabad Liceum tevékenysége, de amikor ő a liceumi munkához felnőtt, már lendületét veszített intézmény volt, mert működésének lelke, Gozsdu Elek már nem élt Zomborban. A Bács-Bodrog Megyei Irodalmi Társaság tevékenysége pedig aligha vonzhatta, már a tagság műkedvelői színvonala miatt sem! A korabeli zombori színjátszás sem kínálta az esztétikai örömeket, hiszen még a szórakoztatás olcsóbb feladatait sem teljesítette becsülettel, mert a zombori színjátszásban hanyatlás következett be az 1900-as években. Káich Katalin megállapítása szerint ugyanis „1900-tól kezdődően. . . fehér holló számba ment az olyan bemutatók száma, mint Hauptmann »Henschel fuvaros«-a, »Takácsok«-ja; Bródy »Tanítónő«-je; »A dadá«-ja; Ibsen »Kísértetek«-je, vagy Makszim Gorkij »Éjjeli menedékhely«-e, hogy ne is említsük a világirodalmi vagy magyar klasszikusokat, kik a délutáni ifjúsági előadások műsorában kaptak csak helyet”.

Sztankovits Kornél művészetek iránti érdeklődése a gimnáziumban már felkeltette az érdeklődést, s nem lesz véletlen, hogy a zombori gimnázium egyik neves tanára, dr. Kohlmann Dezső oly melegen és nem kis csodálattal idézi majd az 1930-as években a diákot. „Csak két diákom tévesztett meg hosszú tanári pályafutásom alatt – írta. – Az egyik Sztankovits volt. Biztosra vettem, hogy festő lesz. Már a negyedikben Cimabue-ről írt tanulmányt, s oly tökéletes tájképeket festett, hogy még szegény Juhász Árpád is összecsapta a kezét.” A másik diákja Bárczi Géza volt!

Az önképzőkör tagja már-már legendás alak az emlékezők beszámolóiban, aki viták középpontjában állt, miközben német és francia költők tolmácsaként mutatkozott be, útleírásokat olvas fel, „kritikailag boncol” szépirodalmi műveket, Herceg János szerint pedig beszámol a nagyváradi *A Holnap* antológiájáról is. Közben naplót vezetett, s az esztéta életét élte anélkül, hogy valóban már esztéta lett volna. A zombori gimnázium értesítője szerint a hetedikes gimnazista teljes jogú tagja az Arany János Önképzőkörnek, ott van a tisztikarban. Főjegyzőnek előbb Bárczi Gézát választották meg, majd Sztankovits Kornél veszi át e tiszteket. Élénk az önképzőköri élet: kilencvenhét művet mutattak be a tagok, az 1910. június 8-án megtartott Mikszáth-emlékünnepevényen Sztankovits Kornél Mikszáth mint novellaíró címen adta elő dolgozatát. A következő évben Bárczi Géza az elnök, Sztankovits Kornél a titkár. A nyolcadikos gimnazistát is Mikszáth Kálmán munkássága érdekli: az önképzőkör Mikszáth egyik regényének esztétikai méltatása című pályatételén a tíz koronát is ő nyerte el Szent Péter esernyőjének esztétikai méltatása című dolgozatával. De elnyerte Vértesi Károly jutalomdíját is Kelet Galliája című útleírásával. Az 1911. június 8-án megtartott önképzőköri évzáró díszülésen Sztankovits Kornél tartja a kör tevékenységéről a beszámolót, és terjeszti be a titkári jelentést. Tevékeny az iskola Segítő Egyesületében is – ő a pénztáros.

Bizonytalan volt, amikor pályát kellett választania. A gimnáziumi értesítő közli az érettségi vizsgát tett tanulók kimutatását is, s ott az „éretté” nyilvánított Sztankovits Kornél úgy nyilatkozott, hogy választott pályája a kereskedelmi lesz. Ám a pesti egyetem orvosnak készülő polgára lett végül is, egyúttal pedig belépett az irodalomba: első írásai 1911-ben jelentek meg. Ezekkel kapcsolatban magának Szenteleky Kornélnak arra az 1928-as állítására támaszkodhatunk, amely szerint „több írása elszórtan jelent meg a pesti napilapokban (*Pesti Napló*, *Magyarország*, *Virradat*), illetve Bisztray Gyula 1943-as közlésére, amely szerint „a versen kívül, már mint első éves medikus, az elbeszéléssel és kritikával is kísérletezett”. Bisztray Gyula is emlegeti *A Hét*, az *Új Idők*, a *Pesti Napló*, a *Magyarország*, a *Virradat* című lapokat, ahol az egyetemista publikált. Egyelőre azonban ezeknek az írásoknak nem sikerült nyomukra akadni, s nem tudjuk azt sem, mikor kezdte használni a Szenteleky Kornél írói nevet.

1916-ban szerzett orvosi oklevelet, és temette el az édesapját. Akkor már ő is beteg volt, s erről maga is tudott. Bisztray Gyulát idézzük: „1917-ben az egyik budapesti orvosi lapban találjuk első szakközleményét; később különö-

sen érdekelte a tuberkulózis pszichikai hatásának tudományos vizsgálata. Ért-
hető. Két végzetes betegsége, cukor- és tüdőbaja már medikus korában jelent-
kezett. Az előbbit, az akkor még rendkívül súlyos tünetet, az elsőéves orvos-
tanhallgató maga állapította meg; de dietetikusan élve nem hatalmasodott el
rajta a kór. A fiatal Szenteleky jó színben volt, erősnek, egészségesnek lát-
szott. A sorozáskor tudta meg, hogy tüdeje is rossz. Emiatt a világháborúban
csak kórházi szolgálatot teljesített.” Igazán nem is az orvostudomány s a gyó-
gyítás foglalkoztatta és érdekelte, hanem az irodalom, a művészetek. S ő élni
is tudott lehetőségeivel!

A SZERZŐ KÉRÉSE

*A szerző arra kéri e Szenteleky-életrajz első fejezetének olvasóit, hogy ha vannak
írónk életével kapcsolatos olyan információik, adataik, dokumentumaik, ame-
lyek segíthetnek az életrajz pontosabbá és teljesebbé tételének a munkájában, kö-
zöljék azokat a Híd szerkesztőségével: kiegészítéseiket, pontosításait hálás szív-
vel köszöni*

BORI Imre